

ПРУТЧИКОВА Валентина Василівна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу та іноземних мов
Національної металургійної академії України; пр. Гагаріна, 4, м. Дніпро, 49005, Україна;
тел.: +38(056) 374-82-61; E-mail: prutchykova_v@ukr.net; ORCID ID 0000-0001-8123-1377

**ПАРЕМІЯ ЯК КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ
ДЛЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОЛЕКТИВНИХ ЗНАНЬ**

Анотація. *Мета дослідження* – виявити когнітивно-комунікативні універсалії паремій для репрезентації колективних знань і їх роль в організації концептуалізації. *Об'єкт дослідження* – німецькі паремії як «готові когнітивні моделі» для своєрідного вербального відображення концептосфери етносу, *предмет* – основні когнітивно-комунікативні індикатори паремії. *Матеріал дослідження* – активно функціонуючі німецькі паремії, представлені на інтернет-платформі SprichWort-Plattform. Застосовано описовий, семантичний та зіставний *методи*. У *результаті* дослідження визначено основні когнітивно-комунікативні параметри паремії у термінах знання, яке базується на категоріях дидактичної оцінки, структурно-сислової бінарності, логіко-сислового моделювання висловлення, які є визначальними для концептуалізації колективних знань. *Практичне застосування* результатів можливе у дослідженнях сітки фреймових знань паремійних висловлень. *Висновки:* німецькі паремії як прагматичні висловлення із ситуативно-зв'язаним, фреймо-орієнтованим значенням успішно функціонують завдяки наявності загального фонду знань комунікантів відносно усталених мовленнєвих узагальнень про навколишній світ. У фонді знань вони утримуються як конвенціональні універсалії і є уніфікованими когнітивними моделями для репрезентації колективних знань про картину світу. Паремії є репрезентантами усталених концептуалізацій, з якими співвідносяться ціла сітка різного роду фреймових знань, і типізованими фреймовими моделями для подання семантичних даних вищого рівня, які представлені за допомогою загальних категорій дидактичної оцінки, структурно-сислової бінарності, логіко-сислового моделювання висловлення. Уніфікована структура даних паремій, що зберігається у пам'яті носіїв мови, використовується ними як інструмент для упорядкування та організації інформації, як засіб пізнання і когнітивної оцінки нових паремійних та аналогічних ситуацій. Паремії як носії соціально-концептуальної інформації з конвенціонально-оцінною спрямованістю мають здатність впливати на когнітивну поведінку комунікантів.

Ключові слова: паремія, концепт, фрейм, когнітивний вплив, мовленнєва діяльність, когнітивна поведінка.

Постановка проблеми. Останнім часом, у зв'язку зі зростаючим інтересом лінгвістів до мовної та концептуальної картин світу, особливої актуальності набувають дослідження співвідношення мови, мислення та свідомості, зокрема тих аспектів, які стосуються мовної культури, психології, соціології, а також наївної картини світу і наївної лінгвістики з метою моделювання сучасної мовної картини світу [1, с. 7]. У зв'язку з цим зростає інтерес до ритуальних і сакральних текстів, ідіом і паремій як свого роду «згорнутих текстів», у яких збереглося те концептуальне уявлення про світ, яке втрачено в сучасній мові [14, с. 303], оскільки вони відображають етнічну специфіку мовленнєвої поведінки тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти і можуть бути використані при моделюванні відповідного комунікативного простору.

Зв'язок із попередніми дослідженнями. Паремії є актами своєрідного вербального відображення концептосфери етносу і можуть трактуватися як специфічні мовленнєві узагальнення (універсалії), за допомогою яких описуються явища матеріального та ідеального світу відповідно до загальних категорій [15, с. 14]. Дослідження загальних концептів і категорій у сучасній лінгвістиці стали останнім часом співвід-

носити з поняттями фрейму, гіперфрейму, фреймових сценаріїв і т. ін. [18, с. 351]. Оскільки успішність комунікації забезпечується завдяки наявності загального фонду знань про світ у комунікантів (Weltwissen) [16], то аналіз засобів вираження будь-якої інформації, на думку Т. А. ван Дейка, повинен здійснюватися у термінах знання, «яке має більш загальний характер: розуміння неминуче базується на більш загальних концептах, категоріях, правилах і стратегіях» [4, с. 16].

Як підкреслював М. Мінський, відправним моментом для теорії фреймів послужив той факт, що людина, намагаючись зрозуміти нову для себе ситуацію або по-новому поглянути на уже звичні речі, вибирає із своєї пам'яті деяку структуру даних, що називають фреймом, з тим розрахунком, щоб шляхом змін у ній деяких деталей пристосувати її для розуміння більш широкого класу явищ і процесів. Фрейм є структурою даних для представлення стереотипної ситуації [9, с. 7; 5].

Будь-який мовленнєвий акт характеризується тією або іншою формою комунікативної взаємодії, в основі якої лежить її кореляція з ситуацією-типом, що й є фреймом із притаманними йому якостями та функціональними умовами [4; 9; 13]. Слід підкреслити, що фрейми – це не просто «куски» знань, які виділяються довільно, і не просто набір асоціацій. Вони є одиницями, що організовані навколо відповідного концепту і включають основну, типову і гіпотетичну інформацію, яка з цим концептом асоціюється. Вони мають більш або менш виражену конвенціональну природу і тому можуть визначати й описувати те, що у суспільстві є «характерним» або «типовим» [4, с. 16–17].

Як фразеологізовані висловлення, паремії корелюють із фреймовими моделями представлення знань, оскільки їх утримує разом те, «що вони мотивуються, визначаються і структуруються особливими уніфікованими конструкціями знання або зв'язаними схематизаціями досвіду»... і є свого роду «пакетами інформації» про різні області знань у практиці людини, які забезпечують адекватну когнітивну обробку стандартних ситуацій [13, с. 54]. Когнітивно-комунікативна природа німецьких паремій ще не отримала системного висвітлення, що і визначає *актуальність* їх дослідження в сучасній лінгвістиці.

Постановка задачі дослідження. *Метою* даної статі є аналіз основних уніфікованих когнітивно-комунікативних індикаторів репрезентації колективних знань у німецьких пареміях як прагматичних висловленнях із ситуативно-зв'язаним, фреймо-орієнтованим значенням.

Виклад основного матеріалу. Паремії як конвенціональні мовленнєві універсалиї мають певні уніфіковані когнітивні індикатори репрезентації колективних знань про картину світу. Вони апріорі можуть бути співвіднесені з деякою структурою даних, що зберігається в пам'яті носіїв мови, яка використовується реципієнтом як інструмент для упорядкування та організації інформації та як засіб пізнання нових або відомих паремійних ситуацій і їх актуальної оцінки.

Ситуативні і фразеологічні висловлення, що співвідносяться з різними мовними штампами і кліше, інтерпретуються в германістиці в термінах семантики фреймів як комунікативні формули або прагматичні ідіоми із ситуативно-зв'язаним, фреймо-орієнтованим значенням. В дослідженнях німецьких вчених так звані «узуальні фрази» та усталені висловлення типу паремій розглядаються як особливі мовні концептуалізації. Вони, незважаючи на свою когнітивно-індивідуальну природу, в мовленнєвих умовах виступають як усталені концептуалізації (Konzeptualisierungen) і служать фреймовими моделями (Frame-Modell) у вигляді репрезентативних рамок для колективних знань (Repräsentationsrahmen für kollektives Wissen) [16, с. 63].

Оскільки паремії є репрезентантами усталених концептуалізацій, з якими співвідноситься ціла сітка різного роду фреймових знань, то вони можуть розгля-

датися як фреймові моделі для подання семантичних даних вищого рівня, які представлені в першу чергу за допомогою загальних категорій, які притаманні усім мовленнєво-мисленнєвим і когнітивним актам.

Як підкреслює А. Д. Белова, загальноновизнаним є той факт, що основою категоризації, номінації, формування думки в багатьох випадках є оцінка, а тому найбільш поширеною формою предикації є аксіологічні значення [3, с. 16; 2, 11]. Найвищий ступінь оцінності мають судження, які відображають раціональну інтерпретацію дійсності з точки зору соціуму. Саме такими судженнями є паремії, оскільки їх основна функція пов'язана зі здатністю давати оцінку всьому, що трапляється у зовнішньому світі з точки зору мовного колективу [12, с. 22], який виступає їх імпліцитним «автором». За визначенням А. А. Івіна, паремії є такими висловлюваннями, які виражають переконання людей в тому, що є добро і що є зло [6, с. 5].

Паремійна ситуація інгерентно містить у собі деяку оцінку подій, дій, осіб тощо, яка може декодуватися залежно від розподілу соціальних ролей і намірів учасників комунікації та здійснювати певний когнітивний вплив на адресата через схвалення або несхвалення представленого в даній ситуації стану речей. Тим самим узуальна оцінка паремії сприяє позитивній або негативній орієнтації адресата в конкретних когнітивно-комунікативних умовах. У подальшому така прагматична орієнтація на базі узуального оцінного значення в директивному плані проявляється як порада, настанова, рекомендація за формулою «Роби так / Не роби так, як представлено у даній ситуації». Пор.: *Strecke dich nach der Decke* (≈ По своєму ліжку простягай ніжку). *Man lernt, solange man lebt* (≈ Вік живи – вік учись). *Lerne was, so kannst du was* (≈ Знання людині – що крила пташині). *Willst du den Genuß, so nimm auch den Verdruß* (≈ Любиш кататись – люби й саночки возити). *Lecke nicht wider den Stachel* (≈ Не чинай смолу, бо прилипнеш).

За оцінним спрямуванням можна виділити дві групи паремій з точки зору моделювання когнітивної поведінки адресата: такі, що дають оцінку з позитивною орієнтацією адресата (*Versuch macht klug* – ≈ Наука – срібло, а практика – золото), такі, що дають оцінку з негативною орієнтацією адресата (*Viel lesen und nicht durchschauen ist viel essen und nicht verdauen* (≈ Не важливо скільки, а важливо як; З великої хмари та малий дощ)). Позитивна оцінна орієнтація адресата у першому прикладі декодується так: «Досвід робить розумним, досвід – кращий вчитель. Це добре. Набирайся досвіду». Негативна орієнтація у другому прикладі виражає застереження: «Читати і не засвоювати прочитане – це погано, не роби так». Оцінка здійснюється на рівні буквального значення, а потім декодується на рівні переносного смислу. У процесі комунікації оцінна орієнтація паремії, яка характерна для усього класу такого роду стереотипних ситуацій, актуалізує у пам'яті мовця паремійний фреймовий сценарій, через призму якого відбувається когнітивна обробка та схематизація конкретної ситуації.

Як показують приклади, паремія характеризує деяку реальну ситуацію, щоб спонукати адресата винести з неї певний урок та зорієнтувати його таким чином, щоб він у своїй практичній діяльності керувався представленою в паремії морально-етичною нормою поведінки, прийнятою у суспільстві. Як пише В. Н. Телія [12, с. 39], оцінна спрямованість паремії детермінована світоглядом народу, його культурно-історичним досвідом, системою існуючих у даному соціумі критеріїв оцінки... а також універсальністю оцінного судження, що зобов'язує «дотримуватися» сумірності цінності об'єкта з деякими стереотипами або стандартами за певною шкалою, що віддзеркалює суспільно складені уявлення про добре або погане, або ж про те, що проявляється понад або нижче норми.

Говорячи про виразові засоби узуальної оцінки, слід відзначити, що важливою властивістю когнітивно-комунікативної орієнтації паремії є образність, яку слід розуміти як семантичну властивість мовного знаку, його здатність виражати певний немовний зміст (передавати немовну інформацію) через цілісне наочне представлення образу з метою характеристики особи, предмету, явища, що ним визначаються, та вираження емоційної оцінки суб'єкта-мовця [7, с. 71]. Завдяки образності, паремії несуть у собі деяку соціально-концептуальну інформацію, що дозволяє розглядати їх як висловлення з соціально-оцінною спрямованістю. Отже, аксіологічну константу можна вважати одним із основних когнітивно-комунікативних параметрів паремії, який є визначальним для концептуалізації колективних знань.

Спираючись на дослідження в галузі риторики, теорії аргументації та на історико-типологічні спостереження, лінгвісти дійшли висновку про те, що деякі особливості, притаманні мисленню людини, впливають і на мовну категоризацію. Йдеться, зокрема, про такі властивості людського мислення, як бінарність і протиставлення [3, с. 18]. Бінарне протиставлення, що є одним із стилістичних і риторичних прийомів, є універсальним засобом аргументації у паремії. Однією з головних рис, які забезпечують структурно-сміслову незалежність паремії, є його облігаторна, специфічна за значенням структурно-сміслового двочленність, котра базується на його семантичній бінарності.

Паремії – це традиційні фольклорні висловлення, які складаються щонайменше із одного дескриптивного елемента, який, у свою чергу, складається із теми і тлумачення. Це означає, що паремії складаються як мінімум із двох слів [8, с. 31]. У плані семантичних і структурних особливостей німецькі паремії характеризуються передусім двоскладністю своїх смислових компонентів. Кожна німецька паремія складається із двох семантичних комплексів, перший із яких називає предмет мовлення, дію або умову, при якій здійснюється ця дія, а другий вказує на характерні ознаки предмета, на діючу особу, доцільність/недоцільність здійснення дії [Там само, с. 35].

Як показує аналіз, саме структурно-семантична двочленність паремії забезпечує конституюючу його когнітивно-комунікативну рамку для протиставлення універсальних концептів. Наприклад: *Handwerk hat goldenen Boden* (Ремесло – Достаток). *Bösem Aste scharfe Axt* (Спротив – Покарання). *Große Ereignisse werfen ihre Schatten voraus* (Велич – Повага).

Слід зазначити, що паремії історично склалися в такій бінарній структурно-семантичній формі, яка розрахована на середньостатистичного реципієнта і має достатній потенціал впливу на його когнітивну поведінку. Вони прості і доступні за змістом, максимально зручні для швидкого сприйняття і включають у себе те, з чим мовець уже зустрічався і що для нього уже знайоме. Паремії завжди мають антропоцентричну спрямованість, розраховані на середньостатистичні соціально-культурні параметри і достатні фонові знання учасників комунікації. У пареміях завжди містяться посилання на соціальний досвід, завдяки чому вони сприймаються як достатньо переконливі і достовірні. Як зазначає Т. М. Ніколаєва [10, с. 228], «у кожній людині як соціальній істоті живе “певний людський страх опинитися у соціальній самотності”». Тому паремія сприймається як деяка аксіома, через призму якої здійснюється когнітивна оцінка, що й забезпечує їй виконання функції соціального впливу. Таким чином, бінарність паремії може розглядатися як універсальний принцип її концептуальної організації та розгортання фреймового сценарію.

Пошуки універсального в концептосферах різних мов (зокрема, семасіологічних універсалій) проводяться в рамках культурних парадигм поряд з узагаль-

неннями національно-специфічного в категоризації дійсності, з урахуванням менталітету тієї або іншої мовної спільноти. Вербальне відображення тих чи інших категоріальних значень доцільно досліджувати за допомогою ключових слів і ключових концептів.

Прикладом у нашому випадку можуть послужити зіставлення варіантів паремій у різних мовах, наприклад у німецькій, англійській, російській, українській. За своїм логіко-семіотичним і лексичним представленням вони можуть як співпадати, так і не співпадати в різних мовах. У першому випадку йдеться про аналогічні десигнати і десигнатори. Так, у пареміях *Man muß das Eisen schmieden, so lange es heiß ist* (нім.); *Strike while the iron is hot* (англ.); *Куй железо, пока горячо* (рос.); *Куй залізо, поки гаряче* (укр.) має місце набір однакових реалій, між якими встановлюються аналогічні логіко-семіотичні відношення. У другому – йдеться про паремії, котрі в різних мовах мають однакову логіко-семіотичну модель, проте відрізняються своїми десигнаторами. Пор.: *Wie der Vogel, so das Ei* (нім.); *Like father, like son* (англ.); *Яблоко от яблони недалеко падает* (рос.); *Яке коріння, таке й насіння* (укр.).

У даних прикладах має місце один і той же тип логіко-сміслових відношень, а саме – співставлення. Але формування цих відношень відбувається на базі різних мовних реалій, типових для тієї або іншої мови, що спричиняє й різницю десигнаторів паремії чотирьох приведених мовних варіантів. Переконаливим у цьому плані є приклад Матті Куусі [17] стосовно паремії: *Стіни мають вуха*, яка існує в багатьох мовах в одній і тій же логіко-смісловій моделі, але з різними десигнатами: *Стены имеют уши* (Росія); *Lis має вуха* (Німеччина); *Куц має вуха* (Болгарія); *Поле має вуха* (Грузія); *Гора має вуха* (Іспанія, Португалія). *Вікна мають вуха* (Японія). *Пустиня має вуха* (Африка); *Повітря має вуха* (Мальта).

Це дає підставу вважати, що для паремій взагалі і для паремій німецької мови зокрема конститутивною ознакою є його універсальна логіко-смістова структура, котра може бути визначена як універсальний прототип для концептуальної репрезентації колективних знань у фреймовій моделі паремії. Очевидно, подібні мовні універсалії релевантні й для сфери людської поведінки, і для комунікативних ситуацій в різних лінгвокультурних спільнотах. А. Д. Белова [3, с. 21] зазначає в цьому зв'язку, що завданням лінгвістики і семіотики ХХІ ст. є створення теорії універсальних комунікацій, що сприятиме уточненню уявлень про мовні та концептуальні картини світу.

Висновки. Оскільки паремії є ситуативно зв'язаними висловленнями, то в умовах комунікації вони не породжуються кожен раз заново, а здебільшого відтворюються як «готові когнітивні моделі» завдяки тому, що у комунікантів існують стабільні асоціативні зв'язки з певними типами когнітивної поведінки і вербальними конструкціями, які їх відображають. Такі стабільні асоціативні зв'язки стосовно паремії виникають завдяки тому, що вони (паремії) мають певні когнітивно-комунікативні індикатори як конвенційні уніфіковані ознаки, зокрема дидактичну оцінку, образність, бінарність сміслових відношень, логіко-сміслову модель, тобто низку когнітивно-комунікативних універсалій, які утворюють своєрідну рамку для концептуальної репрезентації колективних знань, фреймову матрицю, характерну для схематизації стереотипних паремійних ситуацій, на якій здійснюється надбудова концептуальної сітки.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в детальному аналізі концептуальної структури когнітивної моделі паремії на двох рівнях: внутрішньої форми і узагальненого сміслу.

Бібліографічні посилання

1. Арутюнова Н. Д. Наивные размышления о наивной картине мира. *Язык о языке*. Москва, 2000. С. 7–10.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1999. 896 с.
3. Белова А. Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. С. 15–22.
4. Дейк Т.А., ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 312 с.
5. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету: Серія: Філологічні науки*. Черкаси: ЧДУ, 1999. Вип. 11. С. 12–25.
6. Ивин А. А. Логика: учебник. Москва: Гардарика, 1999. 352 с.
7. Лукьянова Н. А. Экспрессивная лексика разговорного употребления. Проблемы семантики. Новосибирск: Наука, 1986. 227 с.
8. Малик О. С. Семантические и структурные особенности немецких пословиц и поговорок. *Вопросы лексики и фразеологии английского и немецкого языков*. Харьков: ХГУ, 1964. Вып. 1. С. 32–38.
9. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва: Энергия, 1981. 51 с.
10. Николаева Т. М. О принципе «некооперации» и/или о категориях социолингвистического воздействия. *Логический анализ языка. Противоречивость и аномальность текста*. Москва, 1990. С. 225–235.
11. Приходько А. И. Семантика и прагматика оценки в современном английском языке. Запорожье: ЗДУ, 2004. 321 с.
12. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. Москва: Наука, 1986. 143 с.
13. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. *Новое в зарубежной лингвистике: Когнитивные аспекты языка*. Вып. 23. Москва, 1988. С. 52–93.
14. Шиндин С. Г. К общей характеристике восточнославянских заговоров. *Этноязыковая и этнокультурная история народов Восточной Европы*. Москва, 1995. С. 303–318.
15. Якобсон Р. Язык бессознательного. Москва: Гнозис, 1996. 254 с.
16. Deppermann A. Bericht über die AG 9 «Bedeutungskonstitution» auf der 22. Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprachwissenschaft (DGfS) in Marburg am. 1–3 März 2000. *Gesprächsforschung. Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion*. 2000. Ausgabe 1. S. 62–66, available at: www.gespraechsforschung-ozs.de
17. Kuusi M. Tiefenstruktur und Oberflächenstruktur in der Parömiologie. *DE PROVERBIO: An Electronic Journal of International Proverb Studies*. 1998. Vol. 4. No. 2, available at: <http://info.utas.edu.au/docs/flonta/>.
18. Matthes J. What's in a frame? A content analysis of media framing studies in the world's leading communication journals, 1990–2005. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 2009. V. 86. № 2. SAGE Publications, pp. 349–367.

References

1. Arutjunova, N.D. (2000), “Naive reflections about the naive picture of the world”, *Language about language* [“Naivnye razmyshlenija o naivnoj kartine mira”, *Jazyk o jazyke*], Moscow, pp. 7–10.
2. Arutjunova, N.D. (1999), *Language and world of man [Jazyk i mir cheloveka]*, Shkola Jazyki russkoj kul'tury, Moscow, 896 p.
3. Belova, A.D. (2001), “Verbal reflection of conceptual ethnos sphere: the modern state of study of problem”, *The Language and conceptual pictures of the world* [“Verbal'ne vidobrazhennja konceptosferi etnosu: suchasnij stan vivchennja problemi”, *Movni i konceptual'ni kartini svitu*], T. Shevchenko KNU, Kyiv, pp.15–22.

4. Dejk, T.A., van. (1989), *Language. Cognition. Communication [Jazyk. Poznanie. Kommunikacija]*, Progress, Moscow, 312 p.
5. Zhabotinskaja, S.A. (1999), Conceptual analysis: types of frames [Konceptual'nyj analiz: tipy frejmov], *Visnyk Cherkaskoho universytetu, Filolohichni nauky*, Cherkasy, Vol. 11, pp. 12–25.
6. Ivin, A.A. (1999), *Logic: Textbook [Logika: Uchebnik]*, Gardariki, Moscow, 352 p.
7. Luk'janova, N.A. (1986), *Expressive vocabulary of the colloquial use. Problems of semantics. [Jekspressivnaja leksika razgovornogo upotreblenija. Problemy semantiki]*, Nauka, Novosibirsk, 227 p.
8. Malik, O.S. (1964), Semantic and structural features of the German proverbs and saying. [Semanticheskie i strukturnye osobennosti nemeckih poslovic i pogovorok] *Voprosy leksiki i frazeologii anglijskogo i nemeckogo jazykov*, HGU, Har'kov, Vol. 1. pp. 32–38.
9. Minskij, M. (1981), *Frames for representation of knowledge [Frejmy dlja predstavlenija znani]*, Eenergija, Moscow, 51 p.
10. Nikolaeva, T.M. (1990), “About principle of "uncooperation" and/or about the categories of sociolinguistic influence”, *The Logic analysis of language. Contradiction and anomalousness of text* [“O principe «nekooperacii» i/ili o kategorijah sociolingvisticheskogo vozdejstvija”, *Logicheskij analiz jazyka. Protivorechivost' i anomal'nost' teksta*], Moscow, pp. 225–235.
11. Prihod'ko, A.I. (2004), *Semantics and pragmatika of estimation are in modern English [Semantika i pragmatika ocenki v sovremennom anglijskom jazyke]*, ZDU, Zaporozh'e, 321 p.
12. Telija, V.N. (1986), *Connotative aspect of semantics of nominative units [Konnotativnyj aspekt semantiki nominativnyh edinic]*, Nauka, Moscow, 143 p.
13. Fillmor, Ch. (1988), Frames and semantic of understandin: [Frejmy i semantika ponimanija] *NZL: Kognitivnye aspekty jazyka*, Progress, Moscow, Vol. 23, pp. 52–93.
14. Shindin, S.G. (1995), “The main characteristics of the east Slavic plots”, *Etnolinguistic and etnocultural history of people of Eastern Europe* [“K obshhej karakteristike vostochnoslavjanskih zagovorov”, *Jetnojazykovaja i jetnokul'turnaja istorija narodov Vostochnoj Evropy*], Moscow, pp. 303–318.
15. Jakobson, R. (1996), *Language unconscious [Jazyk bessoznatel'nogo]*, Moscow, 254 p.
16. Deppermann, A. (2000) Bericht über die AG 9 „Bedeutungskonstitution“ auf der 22. Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprachwissenschaft (DGfS) in Marburg am 1.-3-März (2000), *Gesprächsforschung, Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion*, Ausgabe 1, S. 62–66, available at: www.gespraechsforschung-ozs.de.
17. Kuusi, M. (1998), Tiefenstruktur und Oberflächenstruktur in der Parömiologie, *DE PROVERBIO: An Electronic Journal of International Proverb Studies*, Vol. 4, No. 2, available at: <http://info.utas.edu.au/docs/flonta/>
18. Matthes, J. (2009), What's in a frame? A content analysis of media framing studies in the world's leading communication journals, 1990–2005, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, V. 86, No.2, SAGE Publications. pp. 349–367.

ПРУТЧИКОВА Валентина Васильевна

кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой перевода и иностранных языков Национальной металлургической академии Украины; пр. Гагарина, 4, г. Днепр, 49005, Украина; тел.: +38(056) 374-82-61; E-mail: prutchykova_v@ukr.net; ORCID ID 0000-0001-8123-1377

ПАРЕМИЯ КАК КОГНИТИВНАЯ МОДЕЛЬ ДЛЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ КОЛЛЕКТИВНЫХ ЗНАНИЙ

Аннотация. *Цель исследования* – выявить когнитивно-коммуникативные универсалии паремий для репрезентации коллективных знаний и их роль в организации концептуализации. *Объект изучения* – немецкие паремии как «готовые когнитивные модели» для своеобразного вербального отражения концептосферы этноса, *предмет* – основные когнитивно-коммуникативные индикаторы паремии. *Материал* исследования – активно функционирующие немецкие паремии, представленные на интернет-платформе SprichWort-Plattform. Используются описательный, семантический и сопоставительный *методы*. В *результате* исследования определены основные когнитивно-

коммуникативные параметры паремии в терминах знания, которое базируется на категориях дидактической оценки, структурно-смысловой бинарности, логико-смыслового моделирования высказывания, которые являются определяющими для концептуализации коллективных знаний. **Практическое применение** результатов возможно в исследованиях сетки фреймовых знаний паремийных высказываний. **Выводы:** Немецкие паремии как прагматические высказывания с ситуативно-связанным, фреймо-ориентированным значением успешно функционируют благодаря наличию общего фонда знаний коммуникантов относительно устоявшихся речевых обобщений об окружающем мире. В фонде знаний они удерживаются как конвенциональные универсалии и являются унифицированными когнитивными моделями для репрезентации коллективных знаний о картине мира. Паремии являются репрезентантами устоявшихся концептуализаций, с которыми соотносится целая сетка разного рода фреймовых знаний, и типизированными фреймовыми моделями для подачи семантических данных более высокого уровня, которые представлены с помощью общих категорий дидактической оценки, структурно-смысловой бинарности, логико-смыслового моделирования высказывания. Унифицированная структура данных паремий, которая сохраняется в памяти носителей языка, используется ими как инструмент для упорядочивания и организации информации, как способ познания и когнитивной оценки новых паремийных и аналогичных ситуаций. Паремии как носители социально-концептуальной информации с конвенционально-оценочной направленностью имеют способность влиять на когнитивное поведение коммуникантов.

Ключевые слова: паремия, концепт, фрейм, когнитивное влияние, речевая деятельность, когнитивное поведение.

Valentyna V. PRUTCHYKOVA

Candidate of Philology, Associate Professor, Head of Department of Translation and Foreign Languages of National Metallurgical Academy of Ukraine; Gagarin Avenue, 4, Dnipro, 49005, Ukraine; tel.: +38(056) 374-82-61; E-mail: prutchykova_v@ukr.net; ORCID ID 0000-0001-8123-1377

PROVERB AS A COGNITIVE MODEL FOR THE COLLECTIVE KNOWLEDGE REPRESENTATION

Summary. Objective of the paper is to identify the cognitive-communicative universals of proverbs for the collective knowledge representation and their organizing role in the conceptualization. **Object** under analysis is the German proverbs as "ready cognitive models" for original verbal reflection of conceptual ethnos sphere, **subject** is the basic cognitive-communicative indicators of proverbs. **Material** of investigation is the actively functioning German proverbs presented on the internet-platform SprichWort-Plattform. The paper applies descriptive, semantic and comparative **methods. Finding** of the analysis is the basic cognitive-communicative parameters of proverbs in the terms of knowledge based on the categories of didactics estimation, structural-semantic binariness, logical and semantic modeling of expression, which determine collective knowledge conceptualization. **Practical value** of the analysis results can be implemented in studies of the frame knowledge net of proverb expressions. **Results:** the German proverbs as pragmatic expressions with the situationally tied, frame-oriented meaning successfully function due to the communicators' general fund of knowledge of the traditional speech generalizations of the world. In the fund of knowledge they appear to be as convention universals and are standard cognitive models for representation of collective knowledge about the worldview. Proverbs represent conventional conceptualizations, which correlate with whole net of various frame knowledge, and are looked upon as frame models for the presentation of semantic data of higher level by general categories of didactics estimation, structural-semantic binariness, logical and semantic modelling of expression. The standard structure of the proverb data, which is kept in native speakers' memory, is used by them as an instrument for the arrangement and organization of information, as means of cognition and cognitive estimation of new proverbial and similar situations. Proverbs as transmitters of social-conceptual information with a conventional and evaluation orientation can influence communicators' cognitive behavior.

Key words: proverb, concept, frame, cognitive influence, speech activity, cognitive behavior.

Надійшла до редколегії 03.02.2018